

ÇOCUK HUKUKU

Çocukların Hakları ve Korunması

9. Baskı

*Çocukların mutlu ve özgürce yaşayabileceği bir çevre
onların rüyalarında kalsın!...*

Prof. Dr. Emine AKYÜZ

Prof. Dr. Emine AKYÜZ

ÇOCUK HUKUKU Çocukların Hakları ve Korunması

ISBN 978-605-364-094-3

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2010, Ankara

9. Baskı: Ocak 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.

Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A

Kazan/ANKARA

Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Emine AKYÜZ

Ankara'nın Ayaş ilçesi, Ilıca köyünde doğdu. Ankara Hukuk Fakültesini 1965 yılında bitirdi ve avukatlık stajı yaptı. (1966-1967). Mayıs 1968'de Ankara Üniversitesi Eğitim (Bilimleri) Fakültesine asistan olarak girdi.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Kürsüsünde doktora yaptı (1974).

1977 – 1979 yılları arasında İsviçre Zürich Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Medeni Hukuk ve Çocuk Hukuku alanında inceleme ve araştırmalarda bulundu. Burada Prof. Dr. Hegnauer Cyril ile birlikte çalıştı.

Mart 1980'de doçent, Kasım 1989'da profesör oldu.

İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Japonya'da çocuk hukuku alanında araştırma ve incelemelerde bulundu ve konferanslar verdi.

1968 yılından emekliliğe ayrılıncaya kadar Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalıştı. Bu süreç içerisinde Polis Akademisinde ve Hacettepe Üniversitesinde dersler verdi.

2010 yılında emekli olduktan sonra, Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalında görev aldı.

Esas olarak çocuk hukuku, çocuk hakları ve çocukların korunması konularında araştırmalar ve yayınlar yapmaktadır. Kitapları ve önemli yayınlarından bir kısmı bu kitabın kaynaklarında gösterilmiştir.

Evli olup, iki çocuğu ve dört torunu vardır.

*Çocuk Hukuku alanında çalışmam için beni
teşvik eden, kendilerinden feyz aldığım*

Sayın

M. Sadullah ÖZTÜRK

Beyefendi'nin

Anısına

ÖN SÖZ

Çocuk Hukuku, eğitimde ve hukukta çocuğa bakışın değişmeye başladığı geçen yüzyıldan beri gelişme gösteren bir eğitim ve hukuk alanıdır.

Gerçekten günümüzde artık çocuğa bakış geleneksel tutumlara göre değişme yolundadır. Yakın zamana kadar çocuk “küçük, eksik, tamamlanmamış bir yetişkin” olarak görülür ve çocukluk çağına da bir an önce “geçmesi gerekli” bir dönem gözüyle bakılırdı. Oysa bugün artık çocuk; kendine özgü gereksinimleri, kendi mantığı, kendi ölçüleri, kendi bütünlüğü olan, kusursuz bir varlık olarak görülme-ye ve çocukluk çağıının da onun gelişmesinde çok önemli işlevi bulunduğu anlaşılmaya başlanmıştır.

Eğitim bilimindeki gelişmelerin ve düşüncelerin ortaya koyduğu bu veriler hukuk alanına da yansımış ve çocuğun “kendine özgü hakları” bulunduğu kabul edilerek bunlar sistemli olarak çeşitli ulusal ve uluslararası metinlerde yer almaya başlamıştır. Bu hakların incelenmesi, tartışılması ve öğretimi çok önem taşımaktadır. Özellikle ana babaların, hukukçuların, öğretmen aday öğrencilerin, öğretmenlerin, politikacıların, hekimlerin, sanatçıların, çocuk kitapları ve oyunları yazarlarının, gazetecilerin vb. çocukların sahip oldukları hakları bilmeleri, bu konudaki eksikleri gidermeye çalışmaları, çocukları ve haklarını korumak için çaba göstermeleri, toplumumuzun bugünkü ve gelecekteki mutluluğu için çok gereklidir.

Benim hukuk öğrenimi yapmamı, üniversite öğretim üyesi olmamı, Medeni Hukuk ve Çocuk Hukuku alanında çalışmamı teşvik eden, fikirleriyle çalışmalarımaya ışık tutan ve kendilerinden feyz aldığım Sayın M. Sadullah ÖZTÜRK Beyefendi’ye teşekkür borçluyum. Bu alanda araştırmalar ve öğretim yapmak beni her zaman mutlu etmiştir.

“Çocuk Hukuku”nun pek çok hukuk ve eğitim alanıyla ilgisi olsa da kendine özgü yönleri bulunduğu konusunda eğitimci ve hukukçularımızın ilk kez sistemli biçimde dikkatini çeken Hocam Prof. Dr. Ali Naim İNAN olmuştur. O, 1968’de Ankara Üniversitesi Eğitim (Bilimleri) Fakültesinde öğretim üyesi iken “Çocuk Hukuku” başlıklı bir profesörlük takdim tezi hazırlamış ve o yıl yayımlamıştır. Bu; kapsamı, bütünlüğü, bilimselliği açısından alanında ilk eserdir ve Çocuk Hukuku alanına başka araştırmacıların da ilgisini çeken bir öncü ve kılavuz işlevi görmüştür. Ben de, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra Eğitim (Bilimleri) Fakültesine Hocam Prof. Dr. Ali Naim İNAN’ın Çocuk Hukuku alanında asistanı olarak girmiştım. Onun değerli araştırmaları ve görüşleri bana ve bu alanda çalışanlara rehber olmuştur. Kendisine içten teşekkürlerimi sunarım.

Kitabı hazırlanma aşamasında titizlikle inceleyen, “Türk Eğitim Tarihi”, “Eğitim Bilimleri”, “Çevre Sorunları” ve “Çocuk” konularında değerli önerilerde bulunan, ayrıca yazım aşamasında “Türkçeye karşı sorumlu olduğumuz bilincini” vurgulayarak bu açıdan gerekli düzeltmelerde bulunan, kitaba sulu boyayla anlamlı bir kapak resmi yapan eşim Prof. Dr. Yahya AKYÜZ’e teşekkür borçluyum.

Kitapla ilgili yararlı görüşlerini bildiren değerli meslektaşım Prof. Dr. Yase-min KEPENEKÇİ’ye teşekkür ederim.

Kitabın ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci baskılarını özenle gerçekleştiren Pegem Akademisinin değerli yöneticileri Servet SARIKAYA ile Gürsel AVCI’ya, Ankamat Matbaasının değerli çalışanlarına teşekkür ederim.

Elli yıldır üzerinde çalıştığım, çocukların hakları ve bu hakları ulusal ve uluslararası hukukta yasal güvenceye kavuşturmayı amaçlayan, “Çocuk Hukuku” konusunda hazırladığım bu son kitabımın, çocuklarımızın haklarının tanınıp onlara işlerlik kazandırılmasında ve çocuklarımızın korunmasında tüm ilgililere yararlı olacağına inanıyorum. Özellikle ana babalar, öğretmenler, Eğitim ve Hukuk fakülteleri öğrencileri, hâkim ve savcılar, avukatlar, politikacılar, hekimler, basın çalışanları, sanatçılar, çocuk kitapları yazarları vb. kitabımızdan çok yararlanacaklardır.

2024, Ankara

Prof. Dr. Emine AKYÜZ

Ankara Üniversitesi ve Ufuk Üniversitesi

Hukuk Fakültesi

Emekli Öğretim Üyesi

KISALTMALAR

ABD	:	Ankara Barosu Dergisi
Abs	:	Absatz
Abt	:	Abteilung
ACP	:	Archiv für Civilrechtliche Praxis
AD	:	Adalet Dergisi
AğTİY	:	Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği
AIHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMATEM	:	Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
ANYYY	:	Aynî, Nakdî Yardım Yönetmeliği
ASHB	:	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Art	:	Artical
Aufl	:	Auflage
AÜEBE	:	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
AÜEFD	:	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	:	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
B	:	Band
BBl	:	Bundesblatt der Schweizerischen Eidgenossenschaft
BGB	:	Bürgerliches Gesetzbuch für Deutsche Recht
BGE	:	İsviçre Federal Mahkemesi Kararı (Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgericht)
B Verf G	:	Alman Anayasa Mahkemesi
BK	:	Borçlar Kanunu
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMÇHK	:	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi
BMÇHS	:	Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
BMKSHS	:	Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
BSRM	:	Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi

CCPR	:	Human Rights Committee (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi)
CGTİK	:	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	:	Ceza Muhakemesi Kanunu
CRC	:	Committee on the Rights of the Child (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi)
ÇKKDTY	:	Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik
ÇHAS	:	Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
ÇHS	:	Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
ÇİKORED	:	Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği
ÇKK	:	Çocuk Koruma Kanunu
ÇocGençİÇUEY	:	Çocuk ve Genç İşçilerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
ÇOĞEM	:	Çocuk ve Gençlik Merkezi
ÇSGB	:	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DDK	:	Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurumu
EGMÇŞY	:	Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü, Büro Amirliği Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yönetmelik
EHS	:	Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
EMCDDA	:	Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
ESKHK	:	Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi
ESKHUS	:	Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar uluslararası Sözleşmesi
ESPAD	:	Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Avrupa Okul Anketi Projesi
GemAY	:	Gemi Adamları Yönetmeliği
FamRZ	:	Zeitschrift für das gesamte familienrecht

HÜSBE	:	Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ILO	:	Uluslararası Çalışma Örgütü
İBD	:	İstanbul Barosu Dergisi
İHB	:	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İÜSBE	:	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
KAY	:	Koruyucu Aile Yönetmeliği
KBRM	:	Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
KDTY	:	Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik
KJHG	:	Kinder-und Jugendhilfe Gesetz
KMÇ	:	Korunmaya Muhtaç Çocuk
MEK	:	Mesleki Eğitim Kanunu
MERNİS	:	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
METK	:	Milli Eğitim Temel Kanunu
MÜHFD	:	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
NHK	:	Nüfus Hizmetleri Kanunu
NJW	:	Neue Juristische Wochenschrift
ÖEHY	:	Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği
ÖÖKK	:	Özel Öğretim Kurumları Kanunu
PİO	:	Pansiyonlu İlköğretim Okulları
PVSK	:	Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunu
RG	:	Resmi Gazete
s	:	Sayfa
S	:	Sayı
SHÇEK	:	Sosyal Hizmetler Kurumu Kanunu (Bu kanunun 03.06.2011 tarihli 633 sayılı kanun ve kararname ile Sosyal Hizmetler Kanunu olarak değiştirilmiştir.)
SHKK	:	Sosyal Hizmetler Kurumu Kanunu
SHK	:	Sosyal Hizmetler Kanunu
SHYO	:	Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu

SİR	:	Sosyal İnceleme Raporu
SJZ	:	Schweizerische Juristenzeitung
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
SÜHFD	:	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T	:	Tarih
TCK	:	Türk Ceza Kanunu
TİK	:	Türk İctihatlar Külliyyatı
TİKKY	:	Korunmaya Muhtaç Çocukların Tesbiti, İnceleme ve Korunma Kararının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik
TM	:	Toplum Merkezi
TMK	:	Türk Medenî Kanunu
TŞSİK	:	Tababeti ve Şuabatı Sanatlarının İcrası Hakkında Kanun
UNODC	:	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç ile Mücadele Merkezi
UHK	:	Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
UMATEM	:	Uçucu Maddeler Araştırma ve Tedavi Merkezi
VVMT	:	Türk Medenî Kanunu'nun Velâyet, Vesayet ve Miras Hükümlerinin Uygulanmasına Dair Tüzük
YGAİAY:	:	Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği
YHGK	:	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBO	:	Yatılı Bölge İlköğretim Okulu
YKD	:	Yargıtay Kararları Dergisi
YY	:	Yetiştirme Yurdu
YYY	:	Yetiştirme Yurtları Yönetmeliği
ZGB	:	Schweizerische Zivilgesetzbuch
ZSR	:	Zeitschrift für Schweizerisches Recht
ZVW	:	Zeitschrift für Vormundschafswesen

İÇİNDEKİLER

Yazar Hakkında.....	iii
Ön Söz.....	v
Kısaltmalar	vii

GİRİŞ

ÇOCUK HUKUKU VE ÇOCUK HAKLARININ ÖNEMİ, KONUSU, KAYNAKLARI VE HUKUK SİSTEMİNDEKİ YERİ

§ 1. ÇOCUK HUKUKU VE ÇOCUK HAKLARININ ÖNEMİ, KONUSU, KAYNAKLARI, ÖZELLİKLERİ VE HUKUK SİSTEMİNDEKİ YERİ	3
I. Çocuk Hukuku ve Çocuk Haklarının Önemi ve Konusu	3
A. Çocuk Hukuku ve Çocuk Haklarının Önemi	3
B. Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları Kavramları	4
1. Çocuk Hukuku Kavramı	4
2. Çocuk Hakları Kavramı	5
II. Çocuk Hukukunun Kaynakları	7
A. Ulusal Hukukta	7
B. Uluslararası Hukukta	8
III. Çocuk Hukukunun Özellikleri	12
A. Çocuk Yararının Önceliği	12
B. Kamusalılık	13
C. Düzenleme Serbestisinin Bulunmaması ve Şekilcilik	13
D. Güçsüzlerin Korunması	13
IV. Çocuk Hukukunun Hukuk Sistemindeki Yeri	13
A. Hukuk Sistemi ve Hukukun Dalları	13
1. Özel Hukuk Dalları	14
2. Kamu Hukuku Dalları	14
3. Karma Nitelikli Hukuk Dalları	15
B. Çocuk Hukukunun Hukuk Sistemindeki Yeri	15
§ 2. ÇOCUK HAKLARI EĞİTİMİNİN ÖNEMİ	15
I. Çocuk Hakları Eğitiminin Çocuklar Açısından Önemi	15
II. Çocuk Hakları Eğitiminin Yetişkinler Açısından Önemi	17

BİRİNCİ KISIM
ÇOCUK HAKLARININ TARİHİ GELİŞİMİ VE ULUSLARARASI
HUKUKTA ÇOCUK HAKLARI

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK HAKLARININ TARİHİ GELİŞİMİ

§ 1. ESKİ HUKUK SİSTEMLERİNDEKİ GELİŞMELER	21
I. Atina'da	22
II. Isparta'da	23
III. Roma'da.....	23
IV. Cermenlerde.....	24
V. Eski Türklerde ve İslâm Hukukunda.....	25
§ 2. YENİ HUKUK SİSTEMLERİNDEKİ GELİŞMELER	27
I. Batı Hukukunda	27
II. Türk Hukukunda.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTAKİ GELİŞMELER

§ 1. TARİHİ GELİŞİME GENEL BİR BAKIŞ	41
I. Genel Bilgiler	41
II. İlk Evrensel Metinler.....	42
A. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	43
B. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi.....	43
§ 2. ÇOCUK HAKLARINA DAİR BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ.....	45
I. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Genel Özellikleri	45
II. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Temel Yaklaşımları	46
III. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Yapısı ve Temel Amacı.....	47
IV. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Hukukî Niteliği	47
V. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Uyulmasının Denetimi ve İzleme	
Mekanizması	48
A. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi	48
B. İzleme Mekanizması.....	48
VI. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Temel İlkeleri.....	50
A. Ayrımcılık Yasağı	50
B. Çocuğun Yaşama ve Gelişme Hakkı	52
C. Çocuğun Yüksek Yararına Öncelik Tanınması	53

1. Yüksek Yarar Kavramının Tanımı	53
2. Yüksek Yarar Kavramının Belirlenmesinde Psiko-Sosyal Bilimlerin Yardımları.....	55
3. Yüksek Yarar İlkesinin İşlevleri.....	58
3.1. Çocuğun İradesinin ve İsteğinin Yerini Tutması.....	58
3.2. Çocuğun Zayıf Durumunu Dengelemesi.....	59
3.3. Ana Babaya ve Resmî Makamlara Yol Göstermesi	59
3.4. Toplumsal İşlevi.....	59
D. Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması ve Katılım Hakkı	60
1. Çocukların Görüşlerini Ortaya Koyma Hakkı	60
2. Çocukların Görüşlerini Serbestçe İfade Etme Hakkı	61
3. Çocukların Kendilerini Etkileyen Konular ve Sorunları Öğrenme Hakkı.....	61
3.1. Aile Ortamında.....	61
3.2. Okul Ortamında	61
3.3. Çevrenin Korunmasında.....	62
3.4. Plânlama, Konut, Çevre ve Yerel Hizmetlerde.....	62
3.5. Genel Politikaların Belirlenmesinde	63
3.6. Medyada.....	63
VII. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocuklara Tanıdığı Haklar	63
A. Çocuğun Kişisel Hakları ve Özgürlükleri (Medenî Haklar)	64
1. Çocuğun İsim, Vatandaşlık, Kimlik ve Nüfusa Kayıt Hakkı.....	64
2. Çocuğun Düşüncesini İfade Etme Hakkı.....	65
3. Çocuğun Düşünce, Din ve Vicdan Özgürlüğü.....	66
4. Çocuğun Özel Yaşantısının ve İletişiminin Korunması Hakkı	67
5. Çocuğun Bilgi Edinme ve Zararlı Yayınlarla Karşı Korunma Hakkı.....	68
6. Çocuğun Her Türlü Şiddete Karşı Korunma Hakkı	69
7. Çocuğun İşkence, Aşağılayıcı Davranış ve Özgürlükten Yoksun Bırakılmaya Karşı Korunma Hakkı.....	70
8. Çocuğun Dernek Kurma, Barışçı Toplanma Hakkı.....	71
B. Çocuğun Ailesi Tarafından ve Ailesi Dışındaki Bakım Ortamlarında Yetiştirilme ve Korunma Hakkı.....	72
1. Çocuğun Ana Babası Tarafından Yetiştirilme Hakkı.....	72
2. Çocuğu Ana Babadan Ayırma Yasağı	73
3. Çocuğun Ailesi Dışında Korunması	74
C. Çocuğun Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları	75

1. Engelli Çocukların Hakları	77
2. Çocuğun Sağlık Hakkı	77
3. Çocuğun Sosyal Güvenlik ve Uygun Yaşam Standartlarına Sahip Olma Hakkı	78
4. Çocuğun Eğitim Hakkı	78
5. Çocuğun Oyun, Dinlenme, Boş Zaman Değerlendirme Hakkı	80
D. Özel Durumdaki Çocukların Korunma Hakları	81
1. Sığınmacı, Azınlık ve Yerli Halklara Mensup Çocukların Hakları	81
2. Çocuğun Ekonomik Sömürüden Korunma Hakkı	81
3. Çocuğun Uyuşturucudan Korunma Hakkı	82
4. Çocuğun Cinsel Sömürüden Korunma Hakkı	83
5. Çocuğun Kaçırılma, Satılma ve Fuhuştan Korunma Hakkı	83
6. Suça Sürüklenmiş Çocukların Korunma Hakkı	83
7. Savaş Ortamındaki Çocukların Korunma Hakkı	84

İKİNCİ KISIM

MEDENİ HUKUKTA ÇOCUK HAKLARI

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUĞUN AİLESİ İÇİNDE KORUNMASI VE HAKLARI

§ 1. AİLENİN ÇOCUĞUN KORUNMASI BAKIMINDAN ÖNEMİ	89
I. Ailenin Önemi	89
II. Ailenin Korunması	90
III. Medeni Kanun'da Aile Kavramı	93
§2. ÇOCUK KAVRAMI	94
I. Çocukluğun Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış	94
II. Psikoloji, Tıp ve Günlük Dilde Çocuk Kavramı	98
A. Psikolojide Çocuk Kavramı	98
1. Oral Dönem (Bebeklik Dönemi 0-2 Yaş)	98
2. İlk Çocukluk Dönemi (2-6 Yaş)	99
3. Orta Çocukluk Dönemi (Okul Çağı 6-12 Yaş)	100
4. Ergenlik Dönemi (12-18 Yaş)	101
B. Tıpta Çocuk Kavramı	101
C. Günlük Dilde Çocuk Kavramı	101
§3. HUKUKTA ÇOCUK KAVRAMI	102
I. Çocukluğun Başlangıcı	103

A. Koşulları.....	103
B. Ceninin Durumu.....	104
1. Medeni Hukukta.....	104
2. Ceza Hukukunda.....	104
II. Çocukluğun (Küçüklüğün) Sona Ermesi	105
A. Normal Erginlik	105
B. Evlenmeyle Kazanılan Erginlik	106
C. Yargı Kararıyla Kazanılan Erginlik	106
§4. ÇOCUĞUN EHLİYETLERİ.....	107
I. Hak Ehliyeti	108
A. Tanımı ve İlkeleri	108
B. Hak Ehliyetinin Sınırlandığı Haller	108
II. Fiil Ehliyeti.....	109
A. Fiil Ehliyetinin Koşulları.....	110
1. Ergin Olmak	110
2. Kısıtlı Olmamak.....	110
3. Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmak.....	110
3.1. Yaş Küçüklüğü.....	111
3.2. Akıl Hastalığı.....	112
3.3. Akıl Zayıflığı.....	112
3.4. Sarhoşluk	112
3.5. Diğer Nedenler.....	112
B. Fiil Ehliyeti Bakımından Çocukların Ayrımı	113
1. Tam Ehliyetsiz Çocuklar.....	113
1.1. Hukuka Uygun Fiillerde Bulunabilme Ehliyeti	113
a. Kural	113
b. İstisnalar.....	114
1.2. Hukuka Aykırı Fiillerden Sorumlu Tutulma Ehliyeti	115
a. Kural	115
b. İstisnalar.....	116
1.3. Dava Ehliyeti	116
2. Sınırlı Ehliyetsiz Çocuklar	116
2.1. Yasal Temsilcisinin Onayı Gerekmaksızın Tek Başına Yapabileceği İşlemler	117
a. Karşılıksız Kazandırmalar	117
b. Kişiye Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar	117

c. Ehliyetin Genişlediği Durumlar	118
2.2. Yasal Temsilcisinin Onayı veya Katılımı ile Yapabileceği İşlemler....	118
2.3. Yasak işlemler	119
2.4. Hukuka Aykırı Fiillerden Sorumlu Olma ve Dava Ehliyeti	119
2.5. Tıbbi Müdahaleler	120
§ 5. ÇOCUĞUN HUKUKİ KİMLİK ÖZELLİKLERİ	120
I. Çocuğun Soyadı ve Adı	121
A. Çocuğun Soyadı	121
B. Çocuğun Ön Adı	123
II. Çocuğun Vatandaşlığı.....	124
III. Çocuğun Yerleşim Yeri.....	125
IV. Çocuğun Hısımları (Aile Bağları)	126
V. Çocuğun Nüfus Kayıtları.....	127
§ 6. ÇOCUĞUN KİŞİLİK HAKLARININ KORUNMASI	128
I. Kişilik ve Kişilik Hakları Kavramları	128
II. Kişiliğin Korunması	131
A. Kişiliğin Hukukî İşlem Sonucu Saldırılarına Karşı Korunması	131
1. Hak ve Fiil Ehliyeti Yönünden Kişiliğin Korunması.....	131
2. Özgürlükler Yönünden Kişiliğin Korunması.....	131
B. Kişiliğin Hukuka Aykırı Fiillere Karşı Korunması.....	132
1. Hukuka Uygunluk Nedenleri.....	132
1.1. Zarar Görenin Rızası.....	132
1.2. Daha Üstün Nitelikteki Özel veya Kamu Yararının Varlığı.....	133
1.3. Kanunun Verdiği Yetkinin Kullanılması	133
III. Kişiliğe Saldırı Halinde Açılacak Davalar	134
A. Savunma Davaları.....	134
B. Tazminat Davaları	135

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUĞUN SOYBAĞI

§ 1. GENEL BİLGİLER.....	137
I. Soybağı Kavramı ve Çeşitleri	137
II. Evlilik İçi ve Evlilik Dışı Çocuklar Sorunu	138
§ 2. KANBAĞINA DAYANAN SOYBAĞI.....	140
I. Çocuk ile Ana Arasında Soybağının Kurulması	140

II. Çocuk ile Baba Arasında Soybağının Kurulması	141
A. Ana ile Evli Olma	141
1. Doğum Sırasında Ana ile Evli Olma	141
1.1. Çocuğun Evlilik Devam Ederken Doğması	141
1.2. Çocuğun Evlilik İçinde Ana Rahmine Düşmesi	141
2. Ana Babanın Doğumdan Sonra Evlenmesi	142
B. Yapay Döllemede Çocuğun Soybağı	143
§ 3. SOYBAĞININ REDDİ	144
I. Soybağının Reddinde Kanıt Yükümlülüğü.....	145
A. Çocuğun Evlilik İçinde Ana Rahmine Düşmesi.....	145
1. Maddî İmkânsızlığın Kanıtlanması.....	145
2. Nedensellik Bağının Yokluğunun Kanıtlanması.....	145
3. Kan Tahlilleri ve Bilimsel İncelemeler	145
B. Çocuğun Evlilik Öncesi veya Ayrılık Sırasında Ana Rahmine Düşmesi.....	146
II. Soybağının Reddi Davasında Davacılar, Davalılar ve Hak Düşümü Süreleri	147
A. Davacılar	147
1. Koca.....	147
2. Çocuk	148
3. Diğer İlgililer	148
B. Davalılar.....	149
C. Hak Düşürücü Süreler.....	149
D. Soybağının Reddi Davasında Yetkili ve Görevli Mahkeme.....	150
III. Soybağının Reddinin Sonuçları.....	150
§ 4. EVLİLİĞİN YOKLUĞU VE İPTALİ DURUMUNDA DOĞAN ÇOCUĞUN SOYBAĞI	151
I. Evliliğin Yokluğu Durumunda	151
II. Evlenmenin Butlanı Durumunda.....	151
§ 5. EVLİLİK DIŞINDA DOĞAN ÇOCUĞUN SOYBAĞI	152
I. Çocuk ile Ana Arasında Soybağının Kurulması	153
A. Genel Kural.....	153
B. Ananın Bilinmemesi	153
C. Analığın Çekişmeli Olması.....	153
II. Çocukla Baba Arasında Soybağının Kurulması	154
A. Tanıma.....	154

1. Koşulları.....	155
1.1. Esasa İlişkin Koşullar	155
1.2. Şekle İlişkin Koşullar.....	156
2. Tanımanın Nüfusa Bildirilmesi	157
3. Tanımanın Hükümsüzlüğü.....	157
3.1. Tanımanın Kesin Hükümsüzlüğü.....	157
3.2. Tanımanın İptali	158
4. Hak Düşümü Süreleri.....	158
B. Babalık Davası.....	158
1. Davacılar ve Davalılar	159
2. Hak Düşümü Süreleri.....	159
3. Kanıt Yüğü	160
3.1. Babalık Karinesi.....	160
3.2. Babalık Karinesinin Çürütülmesi.....	160
a. Babalığın Olanaksız Olduğu Defi	160
b. Babalığın Şüpheli Olduğu Defi	161
c. Ananın Evli Olduğu İtirazı	161
4. Davanın Sonucu.....	161
4.1. Çocuk Bakımından	161
4.2. Ana Bakımından.....	162
5. Babalık Davasında Görevli ve Yetkili Mahkeme	163
§ 6. EVLÂT EDİNME	163
I. Evlât Edinmenin Türleri.....	163
II. Küçüklerin Evlât Edinilmesinin Koşulları.....	164
A. Genel Koşullar	165
1. Çocuğun Yüksek Yararına Uygun Olması.....	165
2. Çocuğun Bakılmış ve Eğitilmiş Olması.....	167
3. Diğer Çocukların Yararlarının Zedelenmemesi	168
B. Özel Koşullar	170
1. Eşlerin Birlikte Evlât Edinmesinde.....	170
1.1. Eşlerin Birlikte Evlât Edinme Zorunluluğu	170
1.2. Eşlerin Birlikte Evlât Edinme Koşulları.....	170
a. Beş Yıldan Beri Evli Olma	170
b. Otuz Yaşını Doldurmuş Bulunma	170
1.3. Eşlerin Birlikte Evlât Edinme Gerekliğinin İstisnaları	171

a. Birlikte Evlât Edinmenin Mümkün Olmaması.....	171
b. Diğer Eşin Çocuğunu Evlât Edinmesi	171
2. Tek Başına Evlât Edinme	171
C. Evlât Edinen ile Evlât Edinilen Arasında Yaş Farkı	172
D. Çocuğun Rızası	172
E. Çocuğun Ana Babasının Rızası	173
1. Kural.....	173
2. Rızanın Verilme Yöntemi, İçeriği ve Geri Alınması.....	174
2.1. Rızanın Verilme Yöntemi ve Şekli	174
2.2. Rızanın Verilme Zamanı.....	175
2.3. Rızanın Aranmaması	176
2.4. Mahkemenin Rızanın Aranmamasına İlişkin Kararı	178
F. Vesâyet Dairelerinin İzni.....	178
III. Ergin ve Kısıtlıların Evlât Edinilmesi	179
A. Genel Bilgiler.....	179
B. Özel Koşullar.....	179
1. Evlât Edinenin Altsoyunun Açık Rızasının Bulunması.....	179
2. Evlât Edinme İstemini Haklı Kılacak Sebeplerin Varlığı.....	179
3. Evlât Edinecek Kişinin Eşinin Rızası	180
4. Küçüklerin Evlât Edinilmesine İlişkin Hükümlerin Kıyasen Uygulanması.....	180
IV. Evlât Edinmede Şekil ve Usul.....	180
A. Yetkili ve Görevli Kuruluşlara Başvuru.....	181
1. Ülke İçi Evlât Edinmede Başvuru.....	181
2. Ülkelerarası Evlât Edinmede Başvuru	182
B. Mahkeme Kararı.....	185
1. Mahkemeye Başvuru.....	185
2. Başvurunun İncelenmesi	185
3. Mahkemenin Karar Vermesi.....	187
4. Başvurudan Sonraki Değişiklikler.....	188
5. Nüfus Kütüğüne Kayıt.....	188
6. Evlât Edinme Kayıtlarının Gizliliği	189
V. Evlât Edinmenin Sonuçları	190
A. Kişisel Sonuçlar	191
1. Soyadı ve Adı.....	191
2. Vatandaşlık	192

3. Hısımlık	192
4. Bakım Yükümlülüğü	193
5. Velâyet	193
6. Mirasçılık	194
7. Nafaka Yükümlülüğü	195
8. Evlenme Yasağı	195
VI. Evlâtlık İlişkinin Kaldırılması	195
A. Rızanın Bulunmaması	195
B. Diğer Noksanlıklar	196
VII. Evlâtlık İlişkinin Kaldırılmasının Sonuçları	196
VIII. Evlâtlık İlişkinin Kurulmasında Aracılık	196

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOYBAĞININ HÜKÜMLERİ

§ 1. SOYBAĞININ GENEL HÜKÜMLERİ	199
I. Çocuğun Mirasçılığı	199
II. Çocuğun Bakım ve Eğitim Giderlerinin Karşıllanması	200
A. Giderleri Karşılama ile Yükümlü Olanlar	200
B. Bakım ve Eğitim Giderlerinin Süresi	201
C. Dava Hakkı	202
III. Kişisel İlişki Hakkı	203
A. Kişisel İlişki Hakkının Dayanağı	203
B. Yetkili ve Görevli Mahkeme	204
C. Kişisel İlişki Hakkının İçeriği ve Düzenlemesi	204
D. Çocuğun Dinlenmesi	207
E. Kişisel İlişki Hakkının Sınırlandırılması	213
F. Kişisel İlişki Hakkının Cebrî İcra Yoluyla Uygulanması	218
G. Çocuk ve Diğer Yakınları Arasındaki Kişisel İlişkiler	222
IV. Ana Baba ve Çocuklar Arasında Karşılıklı Yardım ve Saygı Görevi	223
§ 2. VELÂYET	224
I. Genel Bilgiler	224
II. Velâyetin Özellikleri	225
A. Velâyet Çocuğun Yararınadır	225
B. Velâyet Bir Bütündür	225
C. Velâyet Süreye Bağlıdır	226
D. Velâyet Kamu Düzenine İlişkindir	226

III. Velâyet Sahip Olanlar	227
A. Ana Baba	227
B. Üvey Ana veya Baba.....	227
C. Evlât Edinen.....	228
IV. Velâyet Altında Bulunanlar	228
V. Velâyetin Kullanılması.....	228
A. İlkeler.....	228
1. Çocuğun Yüksek Yararına Uygun Kullanılması	228
2. Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması.....	229
B. Ana Babanın Evli Olmaları Durumunda Velâyetin Kullanılması.....	230
C. Ana Babanın Ayrılmaları ve Boşanmaları Durumunda Velâyetin Kullanılması.....	231
1. Ana Babanın Ayrılması Durumunda.....	231
2. Ana Babanın Boşanması Durumunda.....	233
D. Ana Babanın Evli Olmaması Durumunda Velâyetin Kullanılması.....	237
VI. Velâyetin Sona Ermesi	239
A. Velâyetin Kanundan Dolayı Sona Ermesi.....	239
B. Velâyetin Mahkeme Kararıyla Sona Ermesi.....	239
VII. Velâyetin İçerdiği Yetkiler ve Görevler	240
A. Velâyetin Çocuğun Kişi Varlığı Bakımından İçerdiği Yetkiler ve Görevler.....	240
1. Çocuğa Bakma ve Onunla Birlikte Yaşama.....	240
2. Çocuğu Yetiştirme ve Eğitim.....	242
2.1. Çocuğun Genel Eğitimi	242
2.2. Çocuğun Mesleki Eğitimi.....	244
2.3. Çocuğun Dinî Eğitimi.....	245
3. Çocuğun Ana Babasının Sözüne Dinleme Yükümlülüğü	246
B. Velâyetin Çocuğun Medenî Durumu Bakımından İçerdiği Yetkiler ve Görevler	251
1. Çocuğun Öz Adının Konulması.....	251
2. Çocuğun Yerleşim Yerinin Belirlenmesi.....	251
C. Velâyetin Çocuğun Malvarlığı Bakımından İçerdiği Yetki ve Görevler....	251
1. Çocuk Mallarının Yönetimi	252
1.1. Ana Babanın Birlikte Yönetimi.....	253
1.2. Yönetim Yetkisinin Ana Babadan Biri Tarafından Kullanılması.....	254
1.3. Yönetim Hakkının Sona Ermesi.....	255

2. Çocuk Mallarını Kullanma Hakkı.....	256
3. Çocuk Mallarının Gelirinin Harcanması	256
4. Çocuk Mallarının Kısmen Sarfedilmesi	257
5. Para Dışındaki Diğer Malların Sarfı.....	258
6. Çocuğun Serbest Malları	258
6.1. Kazandırmalar	258
6.2. Saklı Pay.....	259
6.3. Meslek ve Sanat İcrası İçin Verilen Mal	259
6.4. Çocuğun Kişisel Kazancı.....	260
7. Ana ve Babanın Sorumluluğu.....	260
D. Çocuk Mallarının Korunması	261
1. Genel Önlemler.....	261
2. Kayyım Tayini	262
E. Velâyetin Çocuğun Temsili Bakımından İçerdiği Yetki ve Görevler	262
1. Genel Bilgiler.....	262
2. İlkeler.....	263
3. Ana Babanın Temsil Yetkisinin Sınırları	264
3.1. Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması.....	264
3.2. Temsil Yetkisinin Kaldırılması.....	265
4. Ana Babanın Temsil Yetkisinden Doğan Sorumlulukları	265
5. Çocuğun Bütün Malvarlığı ile Sorumlu Tutulduğu Haller	266
6. Çocuğun Aileyi Temsili	266
§3. MEDENÎ KANUNA GÖRE ÇOCUĞUN KİŞİVARLIĞININ KORUNMASI.....	266
I. İlkeler	267
A. Çocuğun Yüksek Yararı (Güvenliği) İlkesi	267
B. Tamamlayıcı Olma İlkesi	268
C. Ölçülülük İlkesi (Orantılılık İlkesi)	268
D. Yardımcı Olma İlkesi.....	269
II. Koruma Önlemleri.....	269
A. Genel Bilgiler	269
B. Başvuruda Bulunabilecek Kişiler.....	270
C. Görevli ve Yetkili Mahkeme	271
D. Önlemlerin Alınmasında İzlenecek Usul	272
III. Alınabilecek Koruma Önlemleri.....	275

A. Uygun Önlemler (TMK m.346).....	275
1. Genel Bilgiler.....	275
2. Koşulları.....	276
3. Alınabilecek Önlemler	277
3.1. Rehberlik ve Yardım	277
3.2. Uyarıda Bulunma	278
3.3. Ana Babaya Emir ve Direktif Verilmesi.....	278
3.4. Ana Babanın Denetime Tabi Tutulması	279
3.5. Eğitim Kayyımı Atanması	280
B. Çocuğun Ana Babadan Alınması.....	283
1. Genel Bilgiler.....	283
2. Koşulları.....	284
2.1. Çocuğun Bedensel ve Zihinsel Gelişiminin Tehlikeye Düşmesi.....	284
2.2. Çocuğun Manen Terkedilmiş Olması.....	285
2.3. Çocuğun, Ailenin Huzurunu Katlanılamayacak Derecede Bozması	286
3. Çocuğun Yerleştirilmesi.....	287
4. Yerleştirmenin Hüküm ve Sonuçları.....	288
5. Önlem Kararının Değiştirilmesi veya Kaldırılması	291
C. Velâyetin Kaldırılması	292
1. Genel Bilgiler.....	292
2. Velâyetin Kaldırılmasının Koşulları.....	294
2.1. Velâyet Görevinin Gereği Gibi Yerine Getirilmemesi	294
2.2. Ana Babanın Çocuğa Yeterli İlgiyi Göstermemesi.....	297
2.3. Ana ve Babanın Görevlerini Ağır Biçimde Savsaklaması	299
2.4. Velâyete Sahip Ana veya Babanın Tekrar Evlenmesi	301
2.5. Ana Babanın Kasten İşlenen Bir Suçtan Dolayı Hapis Cezasına Mahkûm Olması	302
3. Velâyetin Kaldırılmasının Sonuçları	303
3.1. Çocuğa Vasî Atanması	303
3.2. Durumun Değişmesi.....	303

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUĞUN VESÂYET KURUMU YOLUYLA KORUNMASI VE HAKLARI

§1. VESÂYETİN ANLAMI, VELÂYET İLE FARKI VE ÇEŞİTLERİ.....	307
I. Vesâyetin Anlamı.....	307
II. Vesâyet ile Velâyet Arasındaki Farklar	307
III. Vesâyetin Çeşitleri	309
A. Kamusal Vesâyet	309
B. Özel Vesâyet (Aile Vesâyeti).....	309
C. Resmî Vesâyet (Meslekî Vesâyet – Amtsvormundschaft).....	310
1. Genel Bilgiler.....	310
2. Resmî ve Alelade (Özel veya Normal) Vasînin Küçük Karşısındaki Hukuksal Durumu.....	311
3. Resmî Vasî ile Alelade Vasî Arasındaki Farklar	312
4. Resmî Vesâyetin Hukukî Dayanağı	312
5. Resmî Vasînin Görevleri.....	313
6. Resmî Vesâyetin Değerlendirilmesi	314
IV. Vesâyet Organları	316
A. Aslî Vesâyet Organları	316
1. Vesâyet Daireleri	316
2. Vasî	316
3. Kayyım	316
B. Yardımcı Vesâyet Organları.....	317
§2. ÇOCUĞUN VESAYET ALTINA ALINMASI	318
I. Çocuğun Vesâyet Altına Alınma Nedenleri.....	318
A. Ana Babanın Ölümü.....	318
1. Evlilik Devam Ederken Ölüm	318
2. Boşanmadan Sonra Ölüm	318
3. Evli Olmayan Ana ya da Babanın Ölümü	319
4. Evlât Edinenin Ölümü	319
B. Velâyete Sahip Ana ya da Babanın Kayıplığı.....	319
C. Velâyetin Kaldırılması	320
1. Evlilik Devam Ederken	320
2. Velâyete Sahip Ana ya da Babanın Tekrar Evlenmesi.....	320
II. Çocuğa Vasî Atanması	320
A. Çocuğun Yasal Temsilcisiz Kaldığının Bildirilmesi.....	320

B. Vasînin Seçimi	321
1. Vesâyet Görevine Genel Uygunluk	321
2. Vasîde Çocuklar İçin Aranacak Özel Uygunluk.....	322
3. Ana Babanın ve Çocuğun İsteği ile Hısımların Öncelik Hakkı	323
3.1. Çocuğun ve Ana Babanın İsteği	323
3.2. Hısımların Öncelik Hakkı.....	324
4. Vasîliği Kabul Zorunluluğu	325
III. Vasînin Görevleri.....	325
A. Vasînin İşe Başlarken Görevleri	325
B. Vasînin Vesâyetin Devamı Sırasında Görevleri.....	326
1. Çocuğun Kişiliğine Özen Görevi	327
1.1. Çocuğun Bakımına Özen	327
1.2. Çocuğun Eğitimine Özen.....	328
1.3. Çocuğun Vasînin Sözü'nü Dinleme Yükümlülüğü.....	329
2. Vesâyet Altındaki Çocuğun Koruma Amacıyla Özgürlüğünün Kısıtlan- ması.....	330
2.1. Genel Bilgiler.....	330
2.2. Şartları.....	330
a. Özgürlüğün Kısıtlanması Son Çare Olmalıdır.....	330
b. Özgürlüğün Kısıtlanması Çocuğun Eğitimi İçin Gerekli Olmalıdır ...	331
c. Çocuk Uygun Bir Kuruma Yerleştirilmelidir	331
2.3. Yetkili Mahkeme	332
2.4. Usul.....	333
a. Bilgilendirme ve Dinleme.....	333
b. Karara İtiraz Edilebileceğini Bildirme	334
c. İtirazı Yetkili Makama Ulaştırma.....	334
d. Resmî Sağlık Kurulu Raporu Alma.....	334
e. Karara İtiraz.....	334
3. Vasînin Çocuğun Mallarını Yönetme Görevi	335
4. Vasînin Çocuğu Temsil Etme Görevi.....	335
C. Vasîlik Ücreti	336
IV. Vesâyet Organlarının Sorumluluğu	336
A. Vasînin Sorumluluğu.....	337
B. Devletin Sorumluluğu	337
1. Devletin Doğrudan Sorumluluğu	337
2. Devletin İkinci Derecede Sorumluluğu.....	337

C. Sorumluluk Davasında Zamanaşımı	337
1. Olağan Zamanaşımı	337
2. Olağanüstü Zamanaşımı	338
V. Vesâyetin Sona Ermesi	338
A. Vesâyeti Gerektiren Hallerin Sona Ermesi	338
B. Vasîlik Sıfatının Sona Ermesi	338
C. Vesâyetin Sona Ermesinin Sonuçları	339
1. Sulh Hâkimine Rapor ve Kesin Hesap Vermek	339
2. Rapor ve Kesin Hesabın İncelenip Onaylanması	339

ÜÇÜNCÜ KISIM

KAMU HUKUKUNDA ÇOCUK HAKLARI

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUĞUN ANAYASAL TEMEL HAKLARI

§ 1. TEMEL HAK VE TEMEL HAK KULLANMA EHLİYETİ	344
I. Temel Hak Ehliyeti	344
II. Temel Hak Kullanma Ehliyeti	345
A. Temel Hak Kullanma Ehliyetinin Koşulları	345
B. Temel Hakların Sınırlandırılması	346
1. Yasal Temel	347
2. Kamu Yararı	348
3. Ölçülülük İlkesi	348
§ 2. ÇOCUĞUN KİŞİSEL TEMEL HAKLARI	349
I. Yaşama Hakkı	349
II. Beden Bütünlüğü ve Bedenin Saldırıya Karşı Korunma Hakkı	350
III. Özel Yaşamın Gizliliği ve Haberleşme Özgürlüğünün Korunması Hakkı	355
IV. Eşit Muamele Görme ve Ayrımcılıktan Korunma Hakkı	356
V. Düşünme ve Düşüncelerini Açıklama Hakkı	358
VI. İnanç ve Din Özgürlüğü Hakkı	362
VII. Dernek Kurma ve Toplanma Hakkı	364

§ 3. ÇOCUĞUN EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLARI.....	364
I. Çocuğun Sağlık Hakkı.....	365
A. Anne ve Çocuk Sağlığına İlişkin Göstergeler.....	367
B. Çevre Sağlığı.....	369
II. Çocuğun Sosyal Güvenlik Hakkı.....	369
§ 4. ÇOCUĞUN KÜLTÜREL HAKLARI.....	372
I. Çocuğun Eğitim Hakkı	372
A. Eğitim Hakkının Önemi	372
B. 1982 Anayasası'nın Eğitime İlişkin İlkeleri.....	373
1. Genellik, Zorunluluk ve Parasızlık.....	373
2. Fırsat ve Olanak Eşitliği	374
3. Çağdaş Bilim ve Eğitim Esaslarına Uygunluk.....	377
4. Eğitim ve Öğrenim Özgürlüğü ve Anayasaya Sadakat Ödevi.....	377
5. Zorunlu Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimi	378
6. Eğitim ve Öğretim Kurumlarında Yapılabilecek Faaliyetler	378
7. Eğitim Hakkının Mutlaklığı	379
8. Özel Okulların Bağlı Olduğu Esaslar	380
9. Azınlık ve Yabancıların Eğitim Hakkı	381
10. Türkçeden Başka Dil Yasağı	381
11. Yabancı Dilde Eğitim ve Öğretim.....	382
12. Çocuğun Güvenli ve Sağlıklı Bir Okul Ortamında Eğitim Görme Hakkı	383
C. Millî Eğitim Temel Kanunu'na Göre Eğitim Sisteminin Yapısı, Amaçları ve Genel İlkeleri	388
1. Eğitim Sisteminin Yapısı.....	388
2. Millî Eğitimin Genel Amaçları	392
2.1. Yurttaşlık eğitimi	392
2.2. Kişilik eğitimi.....	393
2.3. Meslek eğitimi	393
3. Millî Eğitimin Temel İlkeleri.....	394
D. Engelli Çocukların Eğitim Hakkı	395
1. Genel Bilgiler.....	395
2. Özel Eğitimin İlkeleri.....	397
3. Özel Eğitim Gerektiren Çocukların Tanılanması, Değerlendirilmesi ve Yerleştirilmesi.....	399

II. Çocuğun Bilgi Edinme ve Zararlı Yayınlarla Karşı Korunma Hakkı.....	401
A. Çocuğun Bilgi Edinme Hakkı	402
B. Çocuğun Zararlı Yayınlardan Korunma Hakkı.....	405
1. Aileye ve Öğretmenlere Düşen Görevler.....	409
2. Medya Kuruluşlarına Düşen Görevler.....	410
3. Devlete Düşen Görevler	412
C. Çocuğun Kişisel Verilerinin Korunması.....	417
1. Kişisel Veri Tanımı	417
2. Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kişisel Verileri Düzenleyen Kaynaklar	417
2.1. Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi	417
2.2. Avrupa Birliği Veri Koruma Tüzüğü.....	418
III. Çocuğun Çocuk Olma ve Sağlıklı Bir Çevrede Yaşama Hakkı	419
A. Çocuğun Çocuk Olma Hakkı.....	419
B. Çocuğun Sağlıklı ve Dengeli Bir Çevrede Yaşama Hakkı	421
1. Çevre Sorunlarının Çocuk Üzerindeki Etkisi	421
2. Eğitim Yoluyla Çocuklara Çevre Bilincinin Kazandırılması	423
3. Ailenin Fiziki ve Kültürel Çevresinin Düzenlenmesi	426
4. Okulun Fizikî ve Kültürel Çevresinin Düzenlenmesi.....	426
5. Genel Fizikî ve Kültürel Çevrenin Düzenlenmesi.....	427

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL OLARAK KORUNMASI GEREKEN ÇOCUKLARIN HAKLARI

§ 1. KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARIN HAKLARI.....	431
I. Devletin Çocuk Koruma Politikası ve Tarihî Gelişim.....	431
A. Sosyal Politika ve Çocuk Koruma Politikası Kavramları.....	431
B. Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Kavramları	433
II. Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi	435
A. Cumhuriyet’ten Önce	436
B. Cumhuriyet’ten Sonra.....	438
III. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	440
IV. Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi ve Uygulama Planları (2014-2019).....	441
A. Çocuk Koruma Hizmetlerinde Strateji Belgesi.....	442
B. Strateji Belgesi Uygulama Planları	444

V. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı ve Bu Çocuklarla İlgili İşlemler	446
A. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı.....	446
B. Korunma İhtiyacı Olan Çocuklarla İlgili İşlemler	447
1. Korunma İhtiyacı Olan Çocukların Bildirimi	447
2. Korunma Kararının Alınması.....	448
3. Korunma Kararının Kaldırılması	449
VI. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Sunulan Hizmet Modelleri	449
A. Öz Aile Yanında Bakım Hizmeti.....	449
B. Koruyucu Aile Hizmeti.....	451
C. Kurum Bakımı.....	453
1. Kurum Bakımının Değerlendirilmesi.....	453
2. Kurum Türleri	454
2.1. Kışla Tipi Kurumlar	454
2.2. Ev Tipi Kurumlar.....	457
D. Çocuk Destek Merkezleri	458
VII. Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Çocuğun Korunması.....	460
A. Destekleyici ve Koruyucu Tedbirler	461
1. Danışmanlık Tedbiri	461
2. Eğitim Tedbiri	462
3. Bakım Tedbiri.....	463
4. Sağlık Tedbiri.....	463
5. Barınma Tedbiri.....	464
B. Koruma Sürecinin Başlatılması ve Tedbirlerin Alınması.....	464
1. Kuruma Bildirim ve Araştırma.....	464
2. Korunma Tedbirlerinin Alınması.....	465
2.1. Acil Korunma Kararı Alınması.....	465
2.2. Koruyucu Destekleyici Tedbir Kararının Alınması	465
C. Tedbir Kararının Kaldırılması ve Sona Ermesi	466
D. Tedbir Kararının Gönderilmesi ve Uygulanması	467
VIII. Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi	468
§ 2. ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN HAKLARI	473
I. Çocuk ve Genç İşçiliği Sorunu	474
II. Çocuk İşçiliğinin Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış.....	475
A. Sanayi Devriminden Önce.....	475
B. Sanayi Devrimi ve Sonrası.....	476

III. Çocukları Çalışmaya İten Nedenler.....	477
A. Yoksulluk.....	477
B. Eğitimle İlgili Nedenler	477
C. Göçler	478
D. Geleneksel Bakış Açısı ve Ailenin Rolü.....	478
E. Çocuk İş Gücüne Olan Talep	478
F. Mevzuatın Eksiklikleri ve Etkin Uygulanmaması.....	479
IV. Çalışmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri	479
A. Çocuğun Fiziksel Sağlık ve Gelişimi Üzerindeki Etkileri.....	479
B. Çocuğun Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri	480
C. Çocuğun Eğitimi Üzerindeki Etkileri.....	480
D. Çocuğun Kişisel ve Sosyal Gelişimi Üzerindeki Etkileri	480
V. Çalışma Ortamına Göre Çocuk İşçiliği	481
A. Tarım Alanında	481
B. Sanayi Alanında	481
C. Hizmet Alanında	481
D. Ev İşlerinde Çalışma	481
E. Sokakta Çalışma	482
VI. Çalışan Çocukların Haklarına İlişkin Uluslararası Düzenlemeler.....	485
A. Genel Hükümler.....	485
B. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Çalışmaları (ILO).....	486
1. Sözleşmeler	486
1.1. Asgarî Çalışma Yaşına İlişkin 138 Sayılı Sözleşme.....	487
1.2. En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 Sayılı Acil Eylem Sözleşmesi	487
2. ILO-IPEC Programı	489
VII. Türk İş Hukukunda Çocuk ve Genç İşçilerin Hakları.....	489
A. Çocuk ve Genç İşçi Kavramları.....	490
B. İş Güvenliği ve Çocuk İş Gücü İstismarı Kavramları	490
C. Çocuk ve Genç İşçileri Koruyucu Haklar	492
1. Çocuk ve Genç İşçilerin Asgarî Çalışma Yaşı Bakımından Korunma Hakları.....	492
1.1. İş Kanunu Kapsamındaki İşlerde Çalışma Yaşı	492
a. Normal ve Hafif İşlerde Çalışma Yaşı.....	492
b. Yeraltı ve Su Altı İşleri	493
c. Diğer İşler.....	493

1.2. İş Kanunu Dışındaki İşler.....	494
a. Borçlar Kanunu Kapsamındaki İşler	494
b. Turizm ve Eğlence İşleri.....	494
2. Çocuk ve Genç İşçilerin Sağlık ve İş Güvenliği Bakımından Korunma Hakları.....	495
2.1. İşverenler Tarafından Çocuk İşçilere Yönelik Risk Değerlendirmesi Yapılması	495
2.2. Sağlık Yoklaması	496
2.3. Çocuk ve Genç İşçilerin Kendilerine Uygun İşe Yerleştirilmeleri ve Tehlikelere Karşı Korunmaları.....	496
2.4. Çocuk ve Genç İşçilerin ve Ana Babalarının Eğitilmeleri	497
3. Çocuk ve Genç İşçilerin Çalışma Koşulları Bakımından Korunma Hakları.....	498
3.1. Normal İş Süresi.....	498
3.2. Fazla Çalışma	499
3.3. Dinlenme Hakkı	499
a. Ara Dinlenmesi	500
b. Gece Dönemi, Hafta Tatili, Ulusal Bayram ve Genel Tatil Günlerinde Dinlenme	500
c. Yıllık Ücretli İzin.....	501
4. Çocuk ve Genç İşçilerin Kimlik Hakları	501
5. Çocuk ve Genç İşçilerin İş Yerinde Şiddete Karşı Korunma Hakları..	501
6. Çocuk ve Genç İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakkı.....	502
7. Çocuk ve Genç İşçilerin Sendikal Hakları	503
VIII. Çıracak Çocukların ve Gençlerin Hakları.....	504
A. Çıracılık Kavramı.....	504
B. Çıracıların Tabi Olacağı Mevzuat.....	504
C. Çıracıların Çalışma Koşulları.....	505
§3. ÇOCUĞUN İSTİSMARDAN VE İHMALDEN KORUNMA HAKKI	507
I. Psiko-Sosyal Açıdan Çocuk İstismarı ve İhmali.....	508
A. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Tanımı	508
B. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Türleri.....	509
1. Fiziksel İstismar ve İhmal.....	509
2. Duygusal İstismar ve İhmal.....	510
3. Cinsel İstismar.....	511
C. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Nedenleri	512
D. İstismar ve İhmali Bildirim Yükümlülüğü.....	514

E. Çocuklara Yönelik İstismar ve Şiddet Eylemlerine İlişkin Sayısal Veriler ve Alınması Gerekli Önlemler	515
1. Sayısal Veriler	515
2. Alınması Gerekli Önlemler	517
II. Çocuğun İhmal, İstismar ve Şiddet Suçlarına Karşı Ceza Hukukunda Korunması.....	519
A. Çocuğun Yaşam Hakkı ve Vücut Dokunulmazlığının Korunması	520
1. Yaşam Hakkının Korunması	520
2. Vücut Dokunulmazlığının Korunması	521
B. Çocuğun Cinsel Dokunulmazlığının Korunması	522
1. Cinsel İstismar Suçu	522
1.1 Genel Olarak	522
1.2. Çocukların Cinsel İstismarı Suçu.....	523
1.3. Anayasa Mahkemesi Kararlarının Değerlendirilmesi	527
2. Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu.....	528
C. Çocuğun Kötü Muamele Suçuna Karşı Korunması	529
D. Çocuğun Disiplin Yetkisinin Kötüye Kullanılması Suçuna Karşı Korunması	532
E. Çocuğun Kaçırılma ve Alıkonulma Suçuna Karşı Korunması.....	534
F. Çocuğun Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Suçuna Karşı Korunması.....	535
G. Çocuğun Dilencilik Suçuna Karşı Korunması.....	535
H. Çocuğun Terk Suçuna Karşı Korunması.....	535
I. Çocuğun Cinsel Sömürü Suçlarına Karşı Korunması.....	536
1. Çocuk Fuhşu	536
2. Çocuk Pornografisi	538
3. Çocuğun Fuhuş ve Pornografide Kullanılmak Amacıyla Kaçırılması.....	540
J. Çocuğun Alkol ve Başka Tür Madde Tüketimine Karşı Korunması	542
1. Yasal Düzenlemeler	542
2. Çocuklarda Madde Kullanımı ve Nedenleri	544
§ 4. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN HAKLARI	546
I. Çocuk Suçluluğunun Tarihçesi	547
II. Çocukları Suça Sürükleyen Nedenler	549
III. Çocuk Adalet Sistemine İlişkin Uluslararası Kurallar	549
IV. Türkiye’de Çocuk Adalet Sistemi	554
A. Türk Ceza Kanunu’na Göre Çocukların Ceza Sorumluluğu.....	554

1. Fiili İşlediği Sırada Oniki Yaşını Doldurmamış Çocuklar	554
2. Fiili İşlediği Sırada Oniki Yaşını Doldurmuş Onbeş Yaşını Doldurmamış Çocuklar	555
3. Fiili İşlediği Sırada Onbeş Yaşını Doldurmuş, Onsekiz Yaşını Doldurmamış Çocuklar	556
B. Çocuk Koruma Kanunu ve Diğer Uluslararası Sözleşmelere Göre Çocuk Yargılamasının Temel İlkeleri.....	558
1. Ayrımcılığa Tabi Tutmama İlkesi	558
2. Çocuğun Yüksek Yararının Gözetilmesi.....	559
3. Çocuğun Saygınlık ve Değer Duygusunu Gözetken Muamelede Bulunma ve Çocuğun Durumuna Uygun Özel İhtimam Gözetilmesi İlkesi	559
4. Adil Yargılanma İlkesi	560
5. Gizlilik İlkesi	560
6. Çocukların Haklarında Alınan Kararlara Katılma İlkesi	561
7. Çocuğun Toplumla Bütünleşmesini Sağlama İlkesi.....	561
8. Çocuğun Özgürlüğünün Kısıtlanmasının Son Çare Olması İlkesi.....	562
10. Ayrı Yerde Tutma İlkesi	562
2. Çocukları Yargılayan Kurumlar.....	565
2.1. Çocuk Mahkemesi.....	566
2.2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi	567
2.3. Hâkimlerde Aranacak Nitelikler	567
3. Çocuk Mahkemelerine Yardımcı Kurumlar	568
3.1. Kolluğun Çocuk Birimi	568
3.2. Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosu.....	569
3.3. Savunma	570
3.4. Sosyal Çalışma Görevlileri	571
3.5. Denetim Görevlileri	571
C. Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklara Uygulanacak Güvenlik Tedbirleri.....	573
D. Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Özel Koruma Tedbirleri	574
1. Yakalama.....	574
2. Tutuklama ve Adli Kontrol.....	575
2.1. Tutuklama.....	575
2.2. Adli Kontrol.....	576
E. Çocuk Mahkemelerinde Uygulanacak Özel Usul Kuralları.....	577
1. Soruşturma	578

2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi	578
3. Kovuşturma	579
4. Sosyal İnceleme	580
5. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması	582
6. Uzlaşma	583
6.1. Genel Bilgiler	583
6.2. Türk Çocuk Adalet Sisteminde Uzlaşma	585
F. Cezaların ve Güvenlik Tedbirlerinin Yerine Getirilmesi	587
1. Genel Bilgiler	587
2. Çocukların Cezalarının İnfaz Edileceği Kurumlar	588
3. Çocuk Hükümlüler Hakkında Uygulanacak Disiplin Tedbirleri ve Cezaları	590
3.1. Disiplin Tedbirleri	590
3.2. Disiplin Cezaları	590
3.3. Disiplin Cezalarının Kaldırılması	591
4. Ödüllendirme	591
5. Ceza İnfaz Kurumlarındaki Hükümlülerin Hakları, Güvenceleri ve Kısıtlamalar	591
5.1. Çocukların Dolaylı Yararlanabileceği Hükümler	592
5.2. Sadece Çocukların Yararlanabileceği Hükümler	593
6. Çocuklar Hakkında Hükmedilen Para Cezasının İnfazı	593
7. Adli Sicil Kayıtları	594
G. Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Sayısal Veriler ve Değerlendirme	595

SONUÇ, GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	599
KAYNAKÇA	605

GİRİŞ

ÇOCUK HUKUKU VE ÇOCUK HAKLARININ ÖNEMİ, KONUSU, KAYNAKLARI VE HUKUK SİSTEMİNDEKİ YERİ

Ş1. ÇOCUK HUKUKU VE ÇOCUK HAKLARININ ÖNEMİ, KONUSU, KAYNAKLARI, ÖZELLİKLERİ VE HUKUK SİSTEMİNDEKİ YERİ

I. Çocuk Hukuku ve Çocuk Haklarının Önemi ve Konusu

A. Çocuk Hukuku ve Çocuk Haklarının Önemi

Çocuk masum, duyarlı, bağımlı ve gelişmekte olan bir insan varlığıdır; aynı zamanda da meraklı, canlı ve umut doludur. Bu dönemini oynayarak, öğrenerek ve gelişerek geçirirse hem kendisi mutlu olur, hem de ileride toplumun refahı ve mutluluğuna katkı sağlar. Bu nedenle, ülkeler gelişmek, barış ve refah içinde yaşamak istiyorlarsa çocukların sağlıklı büyümelerine ve yetenekleri doğrultusunda gelişmelerine önem vermek zorundadırlar.

Çocuğun korunması, onun “**bir insan**” olarak sevgi ve şefkate lâyık olması yanında, toplumun da bir parçası olması fikrine dayanır.¹ Bir toplumda çocuklar kötü muamele görmek, ihmal ve istismar edilmekte ise, o toplumun kültürü geri kalmış bir kültür olarak değerlendirilebilir. Buna karşın, çocuklara değer veren, onlara sağlıklı gelişme olanakları sağlayan toplumların ileri bir kültür düzeyinde oldukları söylenebilir.²

1 İNAN (1968), s.9.

2 ROMA (1966), s.44.

Çağdaş uygarlığın ve toplumun bu kadar önemli bir unsuru olan çocuğun yetişmesi, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlâkî gelişimi ile ilgili eğitsel önlemlerin alınması yanında, onun aile ve toplum içindeki yerini düzenleyen hukuk kurallarına da bağlıdır. Çünkü, gereksinimleri karşılanmamış, haklarından yoksun bırakılmış, üzerinde doğal güçsüzlüğü dolayısıyla ana babanın, öğretmenin, işverenin, polisin, savcının ve hâkimin her türlü baskıda bulunabileceği bir nesne olarak algılanan çocuğun, hukuk kurallarıyla korunması gerekir. Bu kuralların çocuğun onuru, saygınlığı ve özgürlüklerine uygun olmasında, çocuğun olduğu kadar toplumun da yararı vardır. İşte bu nedenledir ki çocuk eski devirlerden bu yana hukuku ilgilendirmiştir.³ Bununla birlikte çocuk haklarını konu alan ve bu hakları ulusal ve uluslararası alanda hukuksal güvenceye kavuşturmayı amaçlayan çocuk hukuku yeni bir bilim dalıdır. Gerçekten, hukukun sadece güçlülerin haklarını koruyan kurallar olmaktan çıkarak, güçsüzlerin, özellikle de korunma gereksinimi içinde bulunan kişilerin haklarıyla ilgilenmeye başlamasıyla, çocuklar hukukun başlıca düzenleme konusunu oluşturmuşlardır.

B. Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları Kavramları

1. Çocuk Hukuku Kavramı

Hukuk, toplumsal hayatı düzenleyen ve uyulması kamu gücüyle desteklenen kuralların bütünüdür. Çocuk hukuku ise, hukukun çocuklara özgü, diğer bir deyişle çocuk haklarını düzenleyen dalıdır.⁴

Çocuğun bedensel, düşünsel ve duygusal gelişimi sevgi dolu, sıcak bir ortamda yetişmesine bağlıdır. Böyle bir ortamı sağlayan temel topluluk ailedir. Başka hiç bir sosyal ve hukuksal yapı ailede olduğu gibi doğrudan ve doğal temele dayanmaz. İşte bu nedenledir ki çocuğun yetiştirilmesi tarihin ilk devirlerinden bu yana ana babanın ahlâkî görevi sayılmış, çocukların yetiştirilmesi ve korunması yüzyıllar boyunca aileye ait olmuştur. Bu görev, 19. yüzyılda Avrupa'da ulusal düzeyde yapılan önemli kanun düzenlemeleri ile ana babanın hukuki görevi haline de gelmiştir. Nitekim ana-baba ve çocuklar arasındaki ilişkiler Medenî Kanunlarda özel hukuk çerçevesi içerisinde düzenlenmiştir.

Bu nedenle çocuk hukuku dar anlamıyla ana baba ve çocuklar arasındaki hakları, görevleri ve ilişkileri düzenleyen kurallardan oluşur.

Çocuk ana babasından görevlerini yerine getirmelerini nasıl isteyecektir? İşte bu noktada devletin çocuğa karşı yükümlülükleri başlamaktadır. Çocuğa, hukuk kuralları ile ana babasına karşı haklar tanımış olan devlet, bu hakların gerçekleştir-

3 İNAN (1968), s.3.; SEROZAN (2005), s. 2.

4 İNAN (1968), s.10.; GÖZÜBÜYÜK (2008), s.5.